

77.

56

J. N. S. S. T.
DISSERTATIO ACADEMICA;

DE
**CONJECTURA
MORUM,**

QUAM,
Consentiente Ampliss. Facult. Philosophica
In Regia Academia Upsaliensi,

PRÆSIDE
VIRO CELEBERRIMO,
**Mag. JOHANNE
I H R E,**

Eloquentiæ & Polit. PROFESS. Reg. & Skytt.

Nec non

Soc. Reg. Lit. & Scient. Membr.

Publicæ censuræ modestæ subjicit

PETRUS NICOLAUS TORGER,

SUDERMANNUS.

In Auditorio Carolino Majori,

Ad diem XIX. Junii Anni MDCCXLII.

Horis ante meridiem solitis.

Torger
UPSALIAE Impressæ

S:æ R:æ M:tis
CUBICULARIO
Splendidissimo,
Perillustri Generosissimoque
COMITI ac DOMINO,
D:NO ULRICO
NICOLAO
GYLDENSTOLPE,
MECENATI MAXIMO,
Summa animi veneratione jugiter suspiciendo, colendo.

UT ad Tuas aras, Perillustris ac Generosissime Domine Comes, has lucubrations, summa cum veneratione deponere ausim, fecit eximius ille ut semper obvius, ita & nunquam fatis prædicandus in me paternamq; domum favor: Depono itaque devoto animo, partim ut *Tui* colendi

di & coram suspiciendi occasio mihi ita
detur, partim ut mihi meoq; munusculo
gratiosissimum Tuum impetrem patrocinium.
Quod ut fiat humillimus contendens, Sum-
mum omnis felicitatis Statorem, ut Te Il-
lustrissime Domine Comes in seros usque an-
nos omnigena felicitate beat, nunquam pre-
cibus ardentissimis implorare desistam, ut
habeat in Te, *Mæcenas Maxime*, alma Pa-
tria nostra fidus præfulgidum, tota Illustris-
sima Familia *GILDENSTOLPIANA* ful-
crum certissimum, & quotquot clientes
Patronum propensissimum. Ero quoad vi-
xero

*Per illustris ac Generosissimi
Nominis T U I*

Cultor ac cliens devotissimus
PETRUS NICOLAUS TORGER.

Högådla F R U
Fru ANNA CHRISTINA
MACKEY,
Min Gunstiga Gynnarinna.

Mthen / som oförskyldt åtniutit något godt/
Högätskyldig finns / at det beprisa och berömma;
Män then / som mycket fådt / då kan thet nä nfin
glömma?

Neg sagt: Högådla Fru / jag mins ock hwad jag fådt.
En kort och liten tid jag i Thes hus här warit/
Men må bekänna / at jag ymnig gunst ärfarit.

När jag nu visar fram i thesa ringa blad/
Som jag Högådla Frun ödmjukast vil tilstriswai
Hur andras sinnelag må natt utforstadt bliswai/
Mitt sinne kunde man då snart / jag wet ej hwad /
Otacksamt / obetänkt / falksinnigt / buttert / ödmjma /
Om Fruns bevästa gunst jag skulle här förglömma.

Men si! jag åsven wet / Fruns ädla sinnelag
Förbiuder åter mig / at härom något nämna;
Ty måst jag lyda / och altsammans utelämna;

Min penna är ock nogd / ty hon sig finner swag.
Doch i et wördsamt sinn' shall jag det alt instriswa/
Med ödmjuk tacksamhet och önstan / som shall bliswai:

At GUD / all godhets grund / som allas siunen wet/
Tack's sin välsignelse och tröst så ymnigt flånta/
At Frun / som nylig blef en högt bedröfwad änka /
Förnögd kan stå emot all wärldens bitterhet /
Glad lefwa / frögdfull dö / sist fäll til himlen fara;
Imedlertid har jag then åhran til at vara

Högådla F R U N S

Hdminkte Lienare
PETRUS NICOLAUS TORGER.

VIRO Admodum Reverendo atque Praclarissimo
DOMINO
NICOLAO TORGER,
PASTORI in Österåker Sudermanniae, &
adjacentis Contractus PRÆPOSITO Dignissimo.
PARENTI optimo , ad cineres venerando.

Si meum erga Te, Parens Indulgentissime, quovis modo velles animum experiri & de eo conjecturam facere, ubivis sane integerrimum atque gratissimum reperires: Mibi vero Tui erga me affectus plane Paterni satis gnaro, in tam certa totq; annos probata re, dubius experimentis haud opus est aut conjecturis. Quantos mea saluti sumtus impenderis, quantam operam, sciunt plurimi, ego vero humillimus veneror atque suspicio. Sed dum omnia Tua beneficia secreta estimatione perpendens recordor, numerum illa excedere stupens invenio, & solum mibi gratulor, Patrem tantam ab incunabulis filii sui curam egisse, quam ne verbis quidem satis dignis exprimere valeo. Itaq; hanc, magna Tua, Parens Carissime, mihi praestita beneficia, pradieundi ansam opportunam dimittere cogit & dicendorum multitudo, quam obruit, & Tui ipsius mores, qui potius mibi benefacere, quam a me laudari expectunt. Tuis jam oculis, Patens Honoratissime, studiorum meorum primitias, humillimus subiectio, quas uti filialis observantia & amoris pignus, ita Paterna, hoc est benigna, suscipias fronte, enixe ore atque obtestor. Quod supereft, nunquam illucescat dies, qua pro perenni Tua incolumentate vota & suspiria fundere ardentissima intermittam, quae Tui venerationem ex animo effluere sinam. Deus T.O.M. misericordiae Pater Tuam canitiem in sepulcrum in dies ruentem, variis molestiis & curis obstrictam, in meum multorumq; gaudium & solarium suavissimum, adhuc diu sustineat, gubernet & omnigena sua benedictione cumulet! Ita ex toto pectore venens optabo, exoptans precabor

Optimi PARENTIS

Filius ad ultimum halitum obedientissimus
PETRUS NICOLAUS TORGER.

S:æ R:æ M:ti
A Corporis Custodia,
Nobilissimo Strenuissimoque VIRO,
DOMINO
OLAO JEREMIAE SEHLBECK,
ADFINI Dilectissimo, FAUTORI, quovis hono-
re & amore in perpetuum adficiendo.

VIRO Plurimum Reverendo atque Praclarissimo
Dn. Mag. ERICO LANG,
Ecclesiae, quæ ad Sköllersta in Nericia Deo convocatur,
ANTISTITI Laudatissimo. Uti ante hac PRÆCE-
PTORI Fidelissimo, ita PATRONO, singulari
venerationis affectu ætatem suspiciendo.

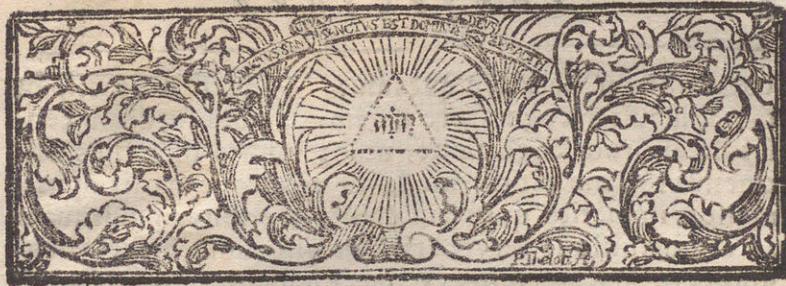
VIRO Plurimum Reverendo atq; Praclarissimo,
Dn. MAG. JOHANNI IHERING,
Ecclesiae, quæ ad Julita apud Sudermannos Deo col-
ligitur, PASTORI Meritissimo, PATRONO sum-
ma animi observantia perpetim colendo.

VIRO Plurimum Reverendo atq; Clarissimo
Dn. SAMUELI ENANDER,
Verbi Divini COMMUNISTRO ad Templ. S. S. Tri-
nit. Upsal. Vigilantissimo. Uti antea NUTRITIO
Propensissimo, ita FAUTORI omni honoris
cultu prosequendo.

Hunc qualemcunque ingeniali fœtum *Vobis, Patro-*
ni & Fautores Optimi, in grati animi signum, cum
sincera omnigenæ felicitatis adprecatione offert ac de-
dicat

Nominum VESTRORUM

Cultor observantissimus
PETRUS NICOLAUS TORGER.

I. N. 7.

S. I.

Otitiam sui ipsius primum ad sapientiam gradum salutandam esse, neminem inficias iturum existimamus: sed quam difficili opera eadem acquiratur, quotque nebulis involuta lateat, illi probe sciunt, qui, prout fas est, ad animam nostram & corpus omnique, quæ quotidie in illis eveniunt, attendere didicerunt. Si enim corpus nostrum organicum consideramus, suspicimus quidem & admiramur sapientissimam ejus fabricam, sed ita tamen ut multas ejus partes penitus ignoremus, multarum usum & naturam Anatomici frustra querant. Si porro animam nostram contemplamur, pudefit nos ferme nostræ ignorantia: & citius remotissimos planetarum orbes & reconditos Nili fontes indagaverimus, quam hujus recessus excutiamus. Accedit insuper ingenitus philautia affectus, qui mentis oculis novam caliginem offundit, eamque tantam, ut ea vel sola efficere possit, ne adcuratam nostri

A

cogni-

cognitionem obtinere queamus. Hinc si nos met ipsos tam difficulter cognoscere discimus, quid futurum censes de aliorum cognitione, utpote multo difficilius obtainenda? Sane tantus hic labor tantaque molis opus, ut non immerito quispiam dubitare possit, an quisquam ad acumen istud pervenerit, ut aliorum perfecte cognoscere queat mores, & inclinationes. Quid? quod a recto rationis cursu eo citius divagamur, quo plures sese heic offerunt scopuli, ad quos judicia nostra impingunt: odium, puta, amicitia, ira, misericordia &c. quæ ubi officient, animus haud facile verum videt, teste Sallustio a). Immo non hoc solum, verum insuper vides tot sensus quot capita, sensusque cuiuslibet subjecti varias in dies subire mutationes. Et scientiam hanc tantum non impossibilem reddit ars simulandi atque dissimulandi, quam callidissime norunt homines, aliamque extrinsecus speciem induunt, quam, quæ illorum internis animi motibus respondeant. *E' homme, inquit Charron, est l'animal de tous le plus difficile à sonder & connoître, car c'est le plus double & contrefait, le plus couvert & artificiel b).* Nihil corde humano obscurius & imperscrutabilius, solique Deo esse pervium tam occultum depositum sacræ affirmant literæ: קְרֵב חֶלְבָּה בְּקַיּוֹת אֱנֹשׁ הוּא מִ יְדָנוֹ: אֲנִי יְהוָה חֶרֶב מִכְלָל c). Quæ omnia cum ita sint comparata, plane inde deterreri videmur, quo minus aliquid certi indagemus de aliorum animis & propensionibus statuendum; interim tamen, cum utilitas inde redundare possit haud exigua, si modo quadam tenus & verisimili saltem ratione hac in re progreedi queamus; non inconsultum duxi materiem de conjectura morum, qualicunq; Marte elaborandam eligere: Memor verborum Scip. Claramontii: *Conjecturis, inquit, accedere ad tam grande secretum est praelara imitatio divinitatis d).*

Nobis

Nobis quam maxime arridet vocabulum *conjectura*, quod Quintilianus ita exponit: *Conjectura dicta est a conjectu, id est directione quadam rationis ad veritatem; unde etiam somniorum atque omnium interpretes conjectores vocantur e).* Ut enim tota illorum ars conjecturis tantum, non demonstrationibus solidis, innititur: ita nos quoque, quibus aliorum mores explorare propositum est, certam quidem hac in re cognitionem intendimus. Sed cum ea haberi nequeat, quemadmodum indicia vel signa e quibus omne nostrum ferre licet judicium, qua maximam partem non nisi probabilia suppeditantur, in probabili acquiescere necessum habemus. Non tamen negamus, quin etiam certi quid de actibus humani, præsertim de præsentibus & præteritis intelligi possit, cum aliquam quoque, prudenter calculis subductis futurorum veritatem, quæ tamen longe difficilius habetur, Temistoclem & Ciceronem invenisse, testimonia Nepotis de iis satis indicent. Ille de instantibus verissime judicabat, & de futuris calidissime conjiciebat f). Hic non ea solum, quæ vivo se acciderunt, futura prædictit, sed etiam, quæ postea usu venerunt, cecinit ut vates: quod dum refert Cornelius Nepos, prudentiam quodammodo esse divinationem exclamat g). Ne vero nimium viribus nostris arrogare videamur, sufficiat nobis de aliorum mo-ribus conjectaturis, probabilia modo quædam signa, probabile quid determinandi ansam præbentia in hac dissertationicula enumerare; adeo, ut nos plura promissemus quam præstissemus haud pudeat. Per alterum vocabulum, quod titulus dissertationis nostræ præ se fert, *Mores puta*, intelligimus propensiones voluntatis tam ad virtutes quam vitia, seu per naturam, seu per fortunam aliave ratione inductas. Celeb. Wolfius, in Philosophia sua practica Universali, ubi generalia de conjectan-

jectandis hominum moribus tradit, morem definit quidem per modum constantem ac perpetuum, determinandi actionem sive positivam sive privativam dati generis, vel datae speciei, seu per identitatem agendi in eodem casu b). Nobis vero, quorum est instituti specialia magis enucleare, mores heic considerandi sunt, prout speciale trahunt nomen a virtutibus & vitiis. Hisce sic breviter expositis, quid sibi velit titulus dissertationis nostra neminem fugere existimamus. Scilicet per conjecturam morum, systematice & objective consideratam, nihil aliud intelligimus, quam ejusmodi doctrinam, qua tradantur probabilia quædam signa, ex quibus hos vel illos homines, hunc illum ve populum, per naturam aut habitum quendam acquisitum ad certa quædam vitia aut virtutes esse pronos, probabiliter concludi possit. Hinc est quod hac ars *Semiorica Moralis* vocari suevit, & in Celeb. Walchii Lexico Philosophico *Characterisiren* nuncupatur. Nostra itaque in eo versabitur opella, ut ejusmodi indicemus signa, ex quibus variis variorum detegantur mores, simul ostensura quosnam mores, apud varios homines & populos ex hisce signis celebriores deduxerint Auctores. Hoc vero dum facturi sumus, ne Tibi, Humanissime Lector, persuadeas volumus, nos hic omnia specialia, multo minus singula, quibus rei constabit veritas, enumeraturos signa, sed tantum potiora & generaliora: quod quoque de ipsis moribus intellectum volumus. Antequam ad ipsum opus me proprius accingo, hoc etiam credas, H. L., me longe prius quam levem meum penicillum chartæ adposuerim, Tuum Favorem, in exiguis ingenii mei facultatibus, arduæ huic materiæ minime respondentibus, excusatidis, mihi omnino promisisse. Immo ve-

ro, quo Te benigniorem præstiteris interpretem, eo favorabiliorem de Tuis moribus conjecturam faciam.

a) Bell. Catil. Cap. LI. b) de la sagesse Liv. i. ch. V. n. I. c) Jerem. XVII. §. 9. 10. d) Lib. I. cap. I. e) E. III. c. IV. f) Cor. Nep. vit. Themist. c I §. IV. g) ibid. vit. Att. c. XVI. §. IV. h) Part. II. c. IV. §. 687.

§. II.

Ad mores aliorum cognoscendos varia requiruntur signa, ut ex §. præc. patet, quæ in *naturalia & moralia* commode distinguuntur, inter illa temperamenta observanda esse, necessarium duxerunt quamplurimi; quapropter omnino hæc missa facere nequimus, quo minus, quantum morum indagini inserviant, paucis disquiramus. Temperamentum uti definiri solet, est certa partium corporis solidarum & fluidarum, cum in se tum ad se invicem habitudo, vel definiente Celeb. Syrbio: est status corporis e sanguinis humorum, permixtione ortus. Uti Hippocrates in fluidis observavit præcipue mixturam calidi frigidi, siccii & humidi: ita quatuor inde temperamentorum genera numeravit, quæ etiam post ejus tempora plerique retinuerunt Scriptores, scilicet Cholericum, quod est calidum siccum, Melancholicum, frigidum siccum, sanguineum, calidum humidum & Phlegmaticum frigidum humidum. Hæc sunt simplicia & pura ista, ex quibus singulis speciales inclinations proficiuntur. Sic ad iram Cholericos, ad tristitiam Melancholicos, ad amorem Sanguineos ad metum Phlegmaticos proclives accepimus. Ex hisce quatuor simplicibus, alia composita & mixta cudi solent temperamenta, utpote: Sanguineo-Phlegmaticum, Phlegmatico-Sanguineum, Sanguineo-Cholericum, Cholerico-Melancholicum, Melancholico-Cholericum & sic deinceps, & hinc quoque mutationem morum hand exiguum origi-

CONJECTURA

ri contenditur. Sed quidquid sit, cum inter tot myriades hominum vix duos ad partes solidas & humorum temperiem exacte sibi similes deprehendamus; tot fortasse temperamenta, quot homines, quivis largiatur necessum est: Proinde prius forte mores prodent temperamentum, quam temperamentum mores, adeo ut quinam mores quodlibet temperamentum sequantur, difficillimum sit definitu, licet ut hoc traheret multi operam navaverint. Verbo, in casu speciali, & ubi de hoc vel illo sermo est, consideratis omnibus ejus circumstantiis, dicere quidem possumus cuius sit temperamenti, artem vero humorum quantitatem & qualitatem, quæ mutationem inclinationum qua partem determinant, justa lance librandi, adhuc non didicimus. Itaque ut breviter nos expediamus, non quidem negamus propensiones voluntatis multum temperamento ac constitutioni corporis debere, ut ad hoc objectum magis inclinetur, quam ad aliud, hoc magis vel minus, quam alterum appetat vel detestetur homo; sed quomodo morum judicium exinde feliciter formemus, non adeo liquet, propterea quod æque difficile ac eadem pæne via detegantur temperamenta ac mores, & ad eorum cognitionem, æque necessaria sunt certa signa ac ad morum indaginem. Taceo, quod multi hanc temperamentorum doctrinam, ut fictam, ne quid gravius dicam, rejiciant, cuius litis tamen nos heic arbitrium nobis non assumimus: scilicet, quum adhuc in omnium manibus sit & cupide legatur dissertatio de *Magnetismo morum Naturali*, ubi variorum hac de re recensitis opinionibus, eujuslibet temperamenti natura fuse & eruditæ recensetur, hic eo tutius vela contraho, contentus tribus tantum verbis annotatione, communam Philosophiaæ Pra-

Practicæ Scriptorum regulam esse, mores sequi temperamentum corporis contingentem, non vero necessario nec semper. Interim tamen ne Benevolo Lectori penitus desimus, atque ut signa potiora, quæ quodlibet temperamenti genus prodant, habeamus, audire juvabit Celeb. Walchium: Das Temperament, inquit, soll man aus der farbe des gesichts, der sprache, den augen, leibes gestalt, beschaffenheit der haut, aus dem gange u.s.w. erkennen. Die farbe anbelangend, so soll ein Cholericus schwartzlich und röthlich, ein Melancholicus schwartz und blass, ein Sanguinischer weiss und roth, ein Phlegmatischer weiss und blass aussiehen. Ein C. soll männlich, helle, geschwinde, ein M. männlich, raub und langsam, ein S. weibisch, helle, geschwinde, ein P. weibisch, raub und langsam reden. Ein C. sieht ernsthaft und munter, ein M. mürrisch und matt, ein S. freundlich und munter, ein P. freundlich und matt; Ein Ch. und M. ist bager, ein S. mittelmässig fett und wohlgewachsen, ein P. sehr fett und schwülfig; Ein Ch. fühlet sich hart und warm an, ein M. hart und kalt, ein S. weich und warm, ein P. weich und kalt; Ein Ch. gehet steiff und gravitärisch, ein S. lustig und hurtig, ein P. verdroffen und negligent, ein M. geschwinde und auch negligente &c. a). Plura de hac re qui nosse cupit, illos, adeat qui hanc rem ex professo tractarunt.

a) Lexic. Philos. Tit. Caratterisren.

S. III.

Cum homini concessum sit habitus naturales super primere & eorum loco mores temperamento minus respondentes sibi acquirere; quanta fides habeatur Physiognomis, facile patet, quos Aristoteles ex novem signis aliquid colligere dicit, ex motibus nempe; ex figuris; ex coloribus; ex motibus in facie apparentibus, ex levitate; ex voce; ex carne; ex partibus; ex figura corporis. Horum quidem quosdam

dam interdum conjecturæ regulis respondisse, plures tam
men se feliciter comperimus: ut autem reliqua exempla,
quæ heic innumera in hanc rem adferri possint, taceamus,
in vulgus notum est, Zophyrum ex deformi Socratis sta-
tura & lineamentis conjectantem, illum omnium vitio-
rum epitomen judicasse: eamque ob rem valde excan-
duisse ejus discipulos, qui præceptorem omnibus virtu-
tibus conspicuum & oraculo ἀρδεῖσθαι τοῦ Φοῖτατος
appellatum cognoverunt; hos vero ipsum Socraten se-
dasse, affirmando naturam sibi quidem varia vitia de-
stinasse, in quæ incideret certo, nisi studio ac recta di-
sciplina ad genitam pravitatem refrænasset. Sic etiam
Agesilaum, cum faciem ejus intuerentur ignoti, conte-
mnebant, qui autem virtutem noverant, non poterant
satis admirari. Itaque a facie & statura deformi ad vi-
tia concludere haud licebit, quemadmodum a forma-
sa ad virtutes argumentatio itidem non valet: obvenit
enim ubique formosus Saul, Absalon, Adonia, Xer-
xes &c. ad quos antiquum nostratum sæpe adplices
adagium: *Dee gids opta flagd i fogru skinne, eiq; simi-
le: Man shall intet skåda bunden efter håret; ergo*

Frontrū nullia est fides;

etiamsi non negem, quin oculi sæpe sint cordis nuncii,
mentis indices, uti fatetur Philostratus:

Πολλὰ μὲν ὁ Φειδίας μοι τῶν ἀνθρωπίνων ἡθῶν ἔμενεν στο.
Quibus sententiis, ab utraque parte, sua patrocinantur
exempla: quam ob rem, ne in ancipiti omnino hære-
amus, ut pluralitatem ejusmodi signorum consulamus,
necessum habemus, ex iis præcipua & potiora indicare.

§. IV.

Progredimur itaque ulterius, & ante omnia po-
nimus natale solum, nam ut ingenia hominum ubiq;
s, locorum situs non parum format a), & positio cœli
corporæ.

MORUM.

corporibus dat habitum b), ita in diversis & clima-
tum intervallo distinctis populis varios deprehendes mo-
res & affectus: In Europæis audaciam, in Africanis et
miditatem, in Asiaticis utriusque moderationem sibi ob-
servare nonnulli visi sunt c). Sic & in specie sunt cui-
que nationi suæ laudes, suæ labores: sunt tam civitatum
quam singulorum hominum diversi mores: gentes a-
liæ iracundæ, aliæ audaces, quædam timidæ, in vi-
num & venerem prorioris alia sunt d), aliæ regio-
nes magnanimos, aliæ pusillanimes producunt homi-
nes: aliæ prudentes, aliæ imprudentes: aliæ veraces,
aliæ mendaces, quo spectat illud Apostoli: Χρῆτες ἀλέ-
Ψεῦσαι, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀγρυπνοι. Cretenses semper
mendaces, male bestiae, venires pigri e). Est enim, itaque
Barclajus, quidam quasi spiritus, qui singulis regionibus
proprius, nascentibus hominibus patriæ habitum & cupidita-
tes statim ingenerat. Nam ut iidem cibi pro condientium ar-
te saporem quidem mutant, ceterum interna vis alendi au-
nocendi nullis blandimentis in totum corrumpitur: Ita in o-
mni gente per ætus succendentium seculorum, mores animos &
mutantium, hæres quædam vis inconusa, quam hominibus
pro conditione terrarum, in quibus nasci consigerit, sua fa-
ta divisorant. Hinc illa ab antiquo vitia & patriæ sorte
durantia, qua totas in Historiis gentes aut commendant au-
notant f). Quædam itaque vitia immo virtutes quibus-
dam nationibus ita innata sunt, ut illa habeant propria-
g). Quæ omnia heic totum percurrente Oceanum, at-
tingere non vacat; quare paucas gentes paucis verbis
ambire sufficiat. Hispanos tardos credunt nonnulli &
jactabundos; Gallos mobiles b). Germanos commissato-
res i); Italos supicaces & libidinosos k), quin & alio-
rum felicitatis invidus l), Anglos valde iracundos m),
perfusos, unde caudati viri vulgo vocantur n), atque de-
licatos

licatos, quia delicto aere utuntur o) &c. Sed uti hi
sua virtus, ita etiam virtutes habent peculiares, quibus
“conspicui redduntur: Sic Hispanos ad industriam re-
“bus gerendis dignam; Italos ad ingenium percipien-
“tis doctrinis aptum; Gallos ad alacritatem ad transi-
“genda negotia versatilem; Germanos ad audaciam
“subeundorum periculorum intrepidam, & sic porro,
factos testatur Nehusius p). Plura huc pertinentia vi-
desis apud Lansium in *consultatione de principatu inter pro-*
vincias Europæ. Si orientis & occasus diversam rationem
heic etiam respicimus, illam haud parvam ingeniorum
diversitatem parere facet Bodinus q). Veteres uno
pæne consensu Asiaticos facilitate morum & humanita-
te superare tradunt r). Sic Julianus Apostata in eo li-
bro, quem adversus Christianos scriptit, quis, inquit,
ingenia Persarum & Syrorum facilia & tractabilia non vi-
det? Quis Celtarum & Germanorum animos feroes ac sue
libertatis amantissimos; Romanos vero & natura militares &
urbanos, Egyptios acutissimos & effeminatos esse nescit s)?
Hac in re qui plura desiderat Nehusium consulat, &
desiderio suo satisfactum reperiet.

- a) Curt. lib. VIII. & IX. §. 20. b) Tacit. Agricola.
c. XI. e) Iter. Syn. Phil. mor. L. II. c. 2. Ax. I. d) Liv.
I. XLV. C. XXIII. in fin. e) D. Paul. ad Tite c. I. §. 12.
f) Icon. Anim. C. II. g) Conf. Alex. ab Alex. gen dier. L.
IV. C. XIII. h) ibid. item Barch. Ic. an. C. II. not. d & i.
i) Conf. Nehus. Theatr. ing. L. I. G. XII. k) Barel. C. VI.
l) ibid. C. III. not. p. m) Gomin. L. IV. C. VI. n) Barel. C.
IV. not. c. o) ibid. not. rr. p) Theatr. ing. L. II. C. XII.
q) de Republ. L. V. C. I. r) Gal. Hippoc. Plin. Strabo &c.
s) apud Cyrilum.

§. V.

Longum foret immo & operosum nimis, si ostenderemus, quomodo diversarum gentium mores ac instituta inter se, ut quod apud alias laude, apud alias vituperatione dignum judicetur, dissideant: unde summa tam externorum, quam internorum varietas liquet; ne tamen Lectorem plane hac in re destitui-mus, pauca ex multis, qua apud Auctores passim existant, libabimus. In primis loquatur pro nobis De la Loubere, qui, multa apud nos, inquit, indecentia non vi-tant Siamenses: offenduntur e contrario quibusdam & contu-meliosa habent, qua talia nobis non videntur: e. g. caput alterius, vel capillos tangere, vel mittellam etiam licet se-positam a); Fiunt autem hæc & alia partim æmulatio-ne, partim invidia, qua nationes se invicem insectan-tur; partim etjam ex singularitatis studio, partimque alia de caussa. Solito inter accolas odio, inquit Tacitus, infensa Iudeis Arabum manus b), & alio loco: Vicinis Co-loniis invidia & æmulatio c). Huc etjam referri potest, quod Auctor Historiarum Biscayensium habet: Les habitans de la Biscaye avoient accoutumé de ne point laisser entrer d' Eveque dans leur pays, le quel privilege Ferdinand con-firmaoit aux Basques. Ce Prince étoit inconsidérément entré dans la Biscaye, suivi de l' Eveque de Pampelune. La dessus les Peuples commencerent à murmurer & à regarder cette a-ction, comme une violation de leurs priviléges; & le Roi fut enfin obligé de renvoyer l' Eveque, & de leur confirmer leurs priviléges par serment; Mais l' aversion du peuple é-roit si grand & si étrange, qu' après que l' Eveque se fut retiré, ils employerent plusieurs jours à ramasser la poussière des lieux, par où l' Eveque avoit passé; où sur lesquels sa mule avoit marché, & la jettèrent dans la mer avec mille imprecations d). Ita etiam odii perpetui & contemptus ferax

ferax contrarietas: Sic Galli & Hispani, Angli & Scotti, Poloni & Russi, Turcae & Persae mutuis flagrant odiis, quorum causam non tantum in bellorum continuitate, sed ingeniorum morumque diversitate, latenteque quadam disjunctione sitam docti credunt e). Jam uti gentes & nationes habent suos puciliares habitus: ita id etiam de familiis quoque, immo ipsis professionibus muneribusq; prædicari possit, autumant nonnulli. De veteri, atque insita Claudiæ genti superbia loquitur Tacitus f). De venalitate Advocatorum idem Author: Nec quidquam, inquit, publica mercis tam venale fuit, quam advocatorum perfidia g). Et paulo post: Usquomodo vis morborum precia medentibus, sic fori tabes pecuniam advocatis ferat h). Clarius Plinius Secundus: Nos qui in foro litibusque terimus etatem, multum malitia, quamvis nolimus, addiscimus i). Tacitus de Divinatibus: Genus hominum potentibus infidum sperantibus falax k). Sed habet utique hæc regula suas quoque exceptiones.

a) Royome de Siam. fol. 174. b) Hist. V. I. 4. c) Hist. II. d) Tom III. Num. XI. fol. 130. e) J. C. Beckman. Hist. orb. Geogr. & Civil. C. IX. scđl. 4. §. 4. f) Ann. I. 4. 3. g) Ann XI. 5. 2. h) ibid. 6. 3. i) Lib. II. epist. 3. k) Hist. I. 22. 2.

S. VI.

Majori ratione peculiares & diversos mores attribuimus quatuor illis hominum ætatibus, pueritiae, adolescentiae, virilitati & senectuti; quas quidam in quinque partes, juventutem nempe inter adolescentiam & virilem ætatem inserentes, distinguunt: unde etiam de numero quoque annorum cuiusque ætatis minus inter eos convenit, quod nobis, cum quædam ingenia citius, quædam tardius maturescant, perinde erit. Hoc tamen tuto asserere possumus, singulas æta-

est

tes suis gaudere prærogativis: ita pueritia quamvis sim-
plicior multis virtutibus præ ceteris pollet, quod ut
probem, sufficerit ipsius Salvatoris de puero discipu-
lis suis adhibito verba attulisse: ἐὰν μὴ γένηθε ὡς τὰ
παιδία, & μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν χρωμάτων.
οὐτὶς ταπεινώσῃ ἑαυτόν ὡς τὸ παιδίον τότε, οὐτός εἶνι οἱ
μεῖζοιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν χρωμάτων α.). Pueri, inquit Pla-
to, sunt disciplinabiles, timidi, creduli, ad officia ac
proximi caritatem proni, liberales, casti, humiles, sim-
plices, non malitiosi. Ex incompositis vero illorum ge-
sticulationibus, pedum brachiorumque jactatione, jo-
cis & inquietudine in omni actione concludimus ani-
mi eorum mobilitatem & inconstantiam. *Juventa im-*
provida & facilis inanibus inquit Tacitus. Item: *Mobiles*
adolescentum animi; imprudentia etatis. Hinc ad sene-
ctutem saltum facimus: Aristoteles sex seruum enumera-
rat vitia, quæ sunt 1:mo *Pusillanimitas*, 2:do *Avari-
tia*, quod pecunia conservanda plus studeant, quam
opus sit. 3:to *Suspicaritas nimia*. 4:to *dissidentia*, quod
rerum eventus sibi pessimos proponant. 5. *inverecundia*.
6. *Incredulitas*, quod nunquam veritatem candide exponi
sibi imaginentur; ratio erit, quod fraudulentia homi-
num ac fallaciarum sint memores, quas in longo vitæ
cursu multifariam sint experti. His vero contrarias vir-
tutes Aristoteles, Platonem secutus, junioribus attri-
buit, dicendo eos 1. *Animosos esse*, 2. *Liberales*, 3. *nun-
quam mali quid suspicantes*, 4. *bene sperantes*, 5. *Suppu-
bundos verecundosque*, & 6. *ad credendum proclives*. De
singulis audire juvat Horatium;

Ætatis cuiusque notandi sunt tibi mores:

Mobilibusque decor maturis dandus & annis,

Reddere qui voces jam scit puer, & pede certo

Signas hincum, gesit paribus colludere: & iram

Colligit

Colligit, ac ponit temere, & mutatur in horas.
 Imberbis juvenis, tandem custode remoto,
 Gaudet equis canibusque & aprici gramine campi:
 Cercus in vitium fletti, monitoribus asper,
 Utilium tardus orovisor, prodigus aris,
 Sublimis, cupidusque & amata relinquere pernix;
 Conversis studiis, etas animusque virilis
 Quarit opes & amicitias: inservit honori:
 Commisso caver, quod mox mutare laboret.
 Multa senem circumveniunt incommoda, vel quod
 Quarit, & inventis miser abstinet, ac timerit uti;
 Vel quod res omnes timide gelidaeque ministrat,
 Dilator, sive latus, iners, avidusque futuri,
 Difficilis, querulus, laudator temporis acti
 Se puer, censor castigatorque minorum b).
 a) Matib. XVIII. 3, 4. b) art. Poët. 157.

§. VII.

Jam sexus quoque considerandum se nobis offert, quo circa quos peculiares & proprios mores mas, quos femina habeat exponendum esset; sed vereor ne aqua mihi hic haereat, ut neutrius desiderio satisfacere queam, quam ob rem haec omnino intacta relinquere satius erit; si vero id minus conceditur, saltem ut egomet extra teli jactum constituar, Nehusium breviter pro me loqui liceat, qui ex promiscua multitudine & gregaria feminarum turba in scenam adductæ feminæ haec via tribuit: 1. Timiditatem, quæ nihil audentiæ virilis habet, 2. hebetudinem & tarditatem ingenii. 3. Levitatem animi, vanitatem & inconstantiam, perpetuam studiorum & opinionum, tanquam tempestatum commutationem. Lacrimas, inquit, suspiria, risus in promptu habet; cum gratiam addicit, odit; cum ardet, amatorem execratur: si oculis blanditur, fraudes versat: si supercilia con-

trahit, concupiscit. Non vult, ubi velis; ubi nolis, petit ultro. Jam vehementer amat, statim odit supra modum. Nunc est aspera, mox blanda.

Varium & mutabile semper

Femina.

Illa vacillantis animi levitas magnam in dicatis linguis volubilitate & specioso corporis cultu vim ac præsidium habet; & hæc feminarum arma & industriae vires, neque Herculis virtus, neque Samsonis fortitudo, neque Davidis pietas, neque Salomonis sapientia, neque Cæsaris & Antonii dominatio, neque Socratis aliorumque eruditio potuit sustinere. 4. *dominandi cupidinem*, quod suæ fortis oblita supra virum assurgat, non contenta ut ametur, nisi etiam dominetur. 5 *iracundiam*, quod levissima de caussa iras concipiat, prodictaque vultu & gestibus concitata mentis intemperie extra sui potestatem constituantur &c. a). In præstantium vero matronarum albo quæ merentur inscribi, idem Nehusii theatrum adeant, & virtutes suæ speculentur ipsæ; nuper etiam caussam suam defensam videant b), ea tamen lege, ut viris in multis cedentes, palmarum forte eis tradant. Certam regulam de utriusque sexus moribus hic exhibere, cum exempla utrinque persæpe in contrarium nitantur, difficile erit. Sed parentes, quibus virtutibus & vitiis imbuti, probitatene at maliitia conspicui sint, observare haud abs re erit; cum liberi facili negotio ipsorum vitiorum & virtutum imaginem referant, namque

Fortes creantur fortibus & bonis:

Est in juventis, est in aguis patrum

Virtus: nec imbellem feroces

Progenerant aquile columbam c).

Ita liberi progenitorum plerumque mores amulantur,

&

& in illorum vitia virtutesque prono cupiditatis im-
etu descendunt: quod sua constabit veritate si Græco-
rum, Romanorum aliorumque annales consulimus d)
adeoque valet etjam illus: *κακὸς κορανός κακὸν ἐγίνετο.*
Quod fassus est Domitius, qui gratulantibus amicis fi-
lium Neronem sibi natum, respondit tristis: *Scitore ex
me & Agrippina nihil nisi horrendum ac infaustum & pu-
blice nocitum potuisse generari.* Sic quoque Diogenes
cum stupidum ac temulentum adolescentem vidit, ex
hoc ad parentes concludens, *Adolescens*, inquit, *ebri-
us te pater generavit.* Attamen quo minus hoc ubique
locum inveniat, vetant tam historiæ profanæ, ex qui-
bus antea a nobis citata dissertatio plurima pro utraq;
parte enumerat exempla; quam sacræ, quæ Adamo &
filium Cainum & Abelem; Noacho & pium Semum &
scelestum Chamum; Abrahamo & probum Iiacum &
calumniatorem Ismaëlem; Isaaco & bonum Jacobum
& malitiosum Esavum &c. fuisse fidem faciunt. Hinc
fratres ab iisdem parentibus & sub eodem sidere natos
animi indole valde discrepantes cernis. Si jam per ci-
bi potusque varias classes transitum faceremus, depre-
hensuri essemus, aliud vitæ genus virtutem juvare, ac
vitio contrariari, aliud vitium promovere ac virtuti
obesse e). Sed hæc aliis relinquimus, brevitati quan-
tum fieri potest studentes: nam quæ in hisce paragra-
phis prolixè dicenda essent, levi brachio attigimus, ne
illa repetamus, quæ ex fundamento tractarunt Nehulius
Huartus, Barclajus, aliquique. Præterea cum hoc usq;
allata, & quæ adhuc restare possint, naturalia signa mo-
res hominum ægre demonstrent, ad moralia pergitus.

a) Lib. I. C. VII. de sex. indic: b) in Dissert. Edb.
num Sex. femin. a lit. cult sit arcend. e) Hor. Carm. L.
IV. o. 4. d) Conf. Nebus. Lib. I. C. XLIX. e) cont. Huart.
Serut. ing. C. V. §. VIII.

§. VIII.

Inter certiora signa moralia, quæ etiam caussa-
lia vocantur, locum sibi haud postremum vendicat e-
ducatio; quippe quæ naturæ incitamenta mire suppri-
mere potest, & cum artibus liberalibus conjuncta, ma-
gistra morum jure nuncupatur: Nam ut

- - Ingenuas didicisse fideliter artes

Emollit mores nec finit esse feros a),

Ita ferreum erit ingenium, quod recta educationis di-
sciplina ad virtutes non flectatur; in primis cum bestias
atrocissimas inde mitescere constet. Hoc fassus est The-
mistocles, cum de emendata pristina ferocia interro-
gatus respondit: *Nescitis ex asperis indomitisque pullis u-
tilest fieri equos, si quis rectam illis adhibeat disciplinam b)*?
Alt contra, cui prava vel prorsus nulla institutione
frui contigit; si pravis non imbuatur moribus, immo
nisi plane brutescat, divino sane polleat ingenio, ne-
cessitatem est. Id evincit exemplum hominis in silvis Li-
thuano-Grodnensibus 1661 reperti, qui inter feras, en-
linguis, nudusque versatus, brutis cultu & incessu si-
milis erat, cuius plenam historiam videas si vis, apud
Beckmannum c). Uti agro inculto maxime arrident
zizania & lolia: ita in homine recta educatione desti-
tuto varia propullulant vitia. Idem etiam de con-
versatione dixerim, sive bona sit, sive mala, valet hoc
Seneca effatum: *Sumuntur e conversantibus mores d)*. Ita
qui cum hominibus minus bonæ notæ conversatur,
non mirum, si eandem non modo famæ maculam sub-
ierit; sed etiam, quoniam vitia serpent & in proximum
quemque transiliunt, & contactu nocent e), si pravas
exinde contraxerit mores.

- - Dedit hæc contagio labem,

Et dabat in plures: sicut grec totus in agris

Unius scabie cedit, & porragine porci,
Uvaque contacta livorem dicit ab uaf^f).
Huc pertinet dictum Menandri Græci sapientis:
Σοφοὶς διμιῶν κάντος ἐνθήση σοφός,
Κακοῖς διμιῶν, κάντος ἐνθήση κακός.
Hic quoque valet proverbium istud: Dic mihi cum quo
vadas, & sciam postea quid agas: Inde etiam profluxit
tritum illud: Qui non cognoscitur a se, cognoscitur a so-
cio. Quam ob rem quomodo educatus & cum quibus
quisque conversatus sit, disquirere operæ pretium
quam maxime duco. Hinc facile inferitur consuetudo
quæ altera natura appellatur a Cicerone, & magno li-
cet negotio sæpe ne furca quidem expellitur, secun-
dum illud:

*Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Teſta diu. g).*

- a) Ovid. Lib. II. de Font. Eleg. IX. b) Plut. in Them.
c) Hist. Orb. Geogr. C. IX. sect. 4. d) L. III. C. IIX. de ira
e) ibid. C. VII. de tranquill. f) Juven. sat. II. g) Hor. Epif. II. L. I. Conf. ibid. Epif. X.

§. IX.

Ad sermonem & actiones jam pergitus læti,
quoniam certiora nescimus signa: Εἴ γαρ τὸ περισσέν-
ματος τῆς καρδίας τὸ σώμα λαλεῖ. & ἀπὸ τῶν καρπῶν
ἀυτῶν ἐπιγνωσθεῖσαντας, ut ipse indicat Salvator. U-
ti nummi pretium ex sono dignoscimus: ita mores in-
fernosi ex sermonē haud raro disjudicare licet. Sed hic
& eloçutio & ipse discursus considerari debet. Circa elo-
cationem, eos qui cursum ac festinate loquuntur, ce-
letiter & cum impetu actiones etiam suas suscipere; qui
vero non obstante vitio quadam linguæ, cunctanter
verba proferunt, in actionibus quoque tardos sæpius
reperiri

reperiri, vulgo observari solet. Ex ipso vero colloquio vel discursu multa haurire possumus: in primis minus multiloquis quam breviloquis favas velim, secundum illud Plutarchi: *Loquacibus nemo credit, tametsi verum dicant: sed, δι οράτοι τὰς ἀνθρώπων βεαυλαγώτατοι*, teste Apollonio. Insuper, quisque de iis potissimum loqui gestit rebus, quæ suæ conformia sint inclinatio- ni. Sic quoque sese habent actiones: omnis enim ad id agendum prono naturæ impetu fertur, quod ejus suadet propensio: quod affirmat. Celeb. Walchius: Ein jeder redet am liebsten und meistern von dem, was mit sei- ner neigung überein kommt. Die discourse eines wollüstigen fallen vom schmaufen, spaziergeben, schönen Raritäten,spiel- werken, Fraunzimmer; Eines Geitzigen von theuren und wohlfeilen Zeiten, von hauskaltungs-sachen; Eines Ebrgeitzigen von Raatz dingen; und eben so ist es mit den wercken beschaffen, weil ein jeder dasjenige am meisten thut; vozu er von sei- ner herrschenden neigung getrieben wird. Ein Wollüstiger lie- bet gesellschaften, Fraunzimmer, essen und trincken: Ein Geitzer bekümmert sich umb sein interesse, und ein Hoch- mütiger um dass so ihm ehre bringt. Sed in hac re tam circa sermones quam actiones, judicio nostro quam ma- xime resistit simulatio & dissimulatio; innumeri enim

Curiös simulant, qui bacchanalia vivunt,
teste Juvenali. Prius igitur quam hic nodus solvitur Gordius, haud quidquam concludere fas erit; Itaque ad tempus præcipue, personam & locum erit atten- dendum; ad horum namque trium respectum sese com- ponere omnes sere uituntur; adeo ut, si aliud hæ- suadeant, quam ferant inclinationes, ea potius consu- lant. Liberius inter amicos, quam apud alios vivimus. Quam ob rem an sermo & actio plane sit libera, aut illa ex parte coacta, & quanam fiat intentione rite

observandum. E. G. Potest liberalis simul ac avarus pecunias conquirere: potest hic sicut ille eleemosynam impertire; Ideo tamen intentione non conspirant; alter enim se suosque sustinendi gratia, pecuniam iuste colligit; alteri autem haec ratio haud sufficit; & ut hic ostentationis ergo, vel alia ejusmodi de causa, pauperibus munera largitur; ita ille calamitatis eorum miseretur; & sic in reliquis. Qua in re Comicus monet:

Multa in homine de meo

Signa sunt; ex quibus conjectura facile fit,

Duo cum idem faciunt: sepe ut possit dicere,

Hoc licet impune facere huic, illi non licet.

Non quod dissimilis res sit, sed quod qui facit.

Itaque is heic omne tulit punctum, qui sermones & actiones liberas a coactis, sinceras a simulatis distinguere novit. Ad simulationes & dissimulationes istas detegendas, in subsidium vocari solet vinum, quod ad veritatem recludendam saepenumero satis idoneum est, nam quidquid, adhibita diligentia cautione, alias delitescit, in lucem edit ebrietas. Ubi possidet animum nimia vini vis, inquit Nehusius, impudens morbum profitetur ac publicat; non continet linguam aut manum petulantia; non coercet malignitatem invidia; non tegit crudelitatem saevitia, non obvelat insolentiam superbiam, non inhibet obscenam venerem libido a). Ex hoc fonte immo ex ludis veteres Suo-Gothos mores aliorum, praesertim procorum haurire suetos fuisse, fatetur Olaus magnus. Mos est, inquit, apud illustriores Gothos & Sueones filias suas honesto connubio collocaturos, procorum animos, miris ingenii & passionibus examinare, praesertim in ludo latrunculorum (skak-spel); Eo enim ludo ira, amor, petulantia, avaritia, sociordia, ignavia, aliisque

liæque plures dementiæ passiones, & animi motus,
fortunæque vires & proprietates demonstrari solent;
scilicet an procus agrestis animi sit; & subito trium-
phando indiscrete exultet, injuriasque illatas cautius
pati, vel modestius avertere noverit: Sed ad secreti
ora cordis arcana & moralia corporum vitia detegen-
da nullam existimant experientiam hac in re commodi-
orem, quam quæ circa potum instituitur^a b).

a) Lib. II. C. VI. b) L. XV. C. XII.

§. X.

Quæ adhuc restant signa, ex quibus conjectu-
ra morum fieri possit, quum singula adferre brevitas
non patiatur, nominabimus tantum vel leviter attin-
gemus ea quæ potiora ducimus: quo in numero sunt
conditiones, stilus, amictus & incessus. Conditiones
mores, sicut vestes formam mutare, nemo forte insi-
ciabitur; Constat sua veritas noto illi proverbio; Ho-
nores mutant mores. Sed speciale quid hac in re pro-
ferre, quotidiana licet experientia amplam occasionem
præbeat, difficile existimamus. Id quidem cernimus,
obscuros nec satis moratos, dum illi ad fastigium quod-
dam dignitatis inopinato evehuntur, superbire plerum-
que & in subditos, si qui eis parebunt, savire, quod
etjam nostrum collineat proverbium;

När paddan kommer til Wälde

Då ver hon intet Återhälde;

& qui a sua dignitate & opulentia in contemnitum & e-
gestatem rediguntur, eos dolorem suum sæpius temu-
lentia suffocare videmus. Aliter sese gerunt homines
in fortuna secunda, insolentes nempe ac sibi consi-
dentes plerumque aliter in adversa, humiles & officio-
si; aliter in cœlibatu, aliter in connubio; non eosdem
maritus semper retinet mores, quibus blandiebatur pro-
cuss.

cus. Verbo; pro diverso hominum statu, mores utique diversum vivendi agendique institutum seqvuntur. Itaque peculiares nobilium & plebeiorum, imperantium & subditorum, divitum & pauperum, fortunatorum & miserorum mores Claramontius cum reliquis accurate designat; quapropter, si quid hujusmodi hic proferremus, crambe recocta nauseam forte crearet; ideoq; subdimus tantum nullum statum tam proprios habere mores, quin multas admittat exceptiones. Ex stilo vel scriptis multum etjam colligere licet; sed hinc literatus quisque, sine præscripta regula, quid judicabit, inventiet ipse. Vester quoque hominum indicant mores præsertim superbiam aut avaritiam, levitatem aut sordem, & multa alia tam vitia quam virtutes hinc cognosces, si modo observaveris utrum juste secundum statum suum se vellant, an supra dignitatem & facultatem, splendidum & nimis pretiosum, anve infra, sordidum ac tritum ament amictum. Ad incessum ea quæ de elocutione diximus, mutatis mutandis, adplices velim: *Veterum scitum est, loquitur Buddeus, ex incessu dignoscendum esse virum.* Sic incessus gravis ac lentus, signum est ambitios: inconstans & mollis motus atq; incessus, pro signo animi effeminati & mollis, voluptatibusque dediti; incompositus autem & incuriosus, pro signo animi, opibus divitiisque inhabantis, habetur a). Sed caveas tamen, ne rem semper ita fore existimes: hujusmodi namque signis, dum coincidunt cum reliquis & certioribus, tantum credas, & ex signis sibi invicem contrariis, potiora pro fundamento eligas. Ast ut eo feliciores in morum cognitione evadamus, aliorum de explorando objecta judicia consulere & cum nostris experimentis conferre operæ pretium duco. Sed illud sua quoque eget cautione & prudentia, ut nequaque nostram prodamus intentio-

nem,

nem, nec tantam amicis neque inimicis, quia culpatur ab his & laudatur ab illis, idque sape nimitem, quantum aliis a studio partium alienis fidem habeamus. Et hisce jam indicis singulatim inter se collatis riteque pensitatis, objecti, quod pernoscere intendimus, quodammodo nobis se listet morum effigies,

a) *Philos. Pract. part. I. C. V. §. 23.*

S. XI.

Jam ut utilitatem hujus scrutinii paucis delineemus restat. Quemadmodum nulla ars & doctrina tam sterilis est ac manca, quin suum præstet usum; ita hæc morum indago sua quoque gaudet utilitate, hoc est maxima: haud namque a veritate deficimus, si eam non minus utilitatis quam obscuræ difficultatis in se continere fa-temur. Sat forte de multiplici ejus usu dictum putamus, si ad prudentiam bene vivendi in omni societate, eam quam maximam conferre utilitatem afferimus. Taceo mores, fortunas, discrimina & id genus multa alia por-tendere, adeo ut illis cognitis, multa hujusmodi exinde conjectare liceat. Etenim vere inquit Heraclitus: Ηδος ἀντίστροφης δακτυλος: & Terentius: ut mores sunt, ita fortuna respondet. Hinc quamdiu cum & sub aliis vivimus hominibus, quinam nobis usui aut detimento es-se possint, adeoque, quomodo respectu horum nos com-ponemus, colligimus. Sed in primis circa civilia nego-tia feliciter expedienda, immo, in foro atque concioni-bus insignem præbet usum hæc morum conjectura: ut ea vel orator, vel Ethicus, vel Politicus, vel quisque a-lius in communi vita, si modo rite res suas perager, ca-rere nequeat. Frustranea sane abiaret parentum de bene educandis & ad rectam vivendi rationem traducendis li-beris cura; haud prospere succederet Magistrorum cir-ca artes ac disciplinas informandas juventutis institutio-

Quo

Quo nostra ex amicis eligendis verterent commoda? Quæ Principum populis regendis auctoritas, nisi morum ad sit cognitio? Nisi domini servorum, Principes ministrorum, parentes liberorum, institutores alumnorum quodanmodo perspectos haberent mores; quantum si biplis & Reipublicæ nocerent, quisque apertis videt oculis. Itaq; Cæsarem in milite eligendo, militarem eorum inclinationem & aptitudinem conjectasse, fatetur Vegetius. Pythagoras nullum discipulum in ludum vel scholam suam, antequam mores ejus explorasset, admisit. Si etiam patria nostra ejusmodi censores sustineret, haud oleum & operam eam perdituram fore facile intelligis: Hujusmodi morum conjectura ut recte adhibita valde est utilis, quod nemo eat inficias, ita etiam necessaria est censenda atque honesta.

Sic B. C. D. vastissimum hocce æquor levissimum transvolavitavimus pennis, in portu jam quiescere coacti Videor sane Tibi, H. L., in hisce omnibus, quæ longe pluribus producenda forent, nimis brevis & angustus: sed si nimiam temporis angustiam, magnaue ubivis obvia obstacula cognosceres, quidquid tenuis mea Minerva hic minus adcurate protulerit, in meliorem lane æquoremque interpretareris partem. Præterea in conjecturis multum esse hand licebit. Quid? quod quam diu in hac scena degimus ætatem, sive divina sive humana disquirenda sunt, adhibitis licet omnibus viribus, summa ingenii acie atque extremo labore, cum Apostolo tandem fateamur necesse sit: ἐκ μέ-

ρε γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρες προφητεύομεν ὅταν

γὰρ ἐλθη τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρες καταρ-

γηδῆσεται 1. Cor. XIII. 9. 10. Et hic jacet

omnis nostri discursus

F I N I S.

